

Rosa, Jacek P.

Szwajcaria na gospodarczej mapie świata

Rocznik Żyrardowski 9, 81-112

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jacek P. Rosa

Szwajcaria na gospodarczej mapie świata

Konfederacja Szwajcarska to liczące prawie 8 mln mieszkańców państwo związkowe. Położona w centrum Europy Zachodniej jest jedynym dużej wielkości krajem nienależącym w tej części kontynentu ani do UE, ani do Europejskiego Obszaru Gospodarczego (jest członkiem Strefy Schengen). Znaczenie gospodarcze i finansowe CH wykracza silnie poza wartość Produktu Krajowego Brutto i eksportu. Unikalny model demokratyczny, w którym głos społeczeństwa, mieszkającego w 26 cieszących się autonomią podatkową, polityczną, językową i religijną kantonach jest przedmiotem zainteresowania ekonomistów. Przyczyną ciekawości są trzy główne czynniki:

- dobre wyniki makroekonomiczne w trudnym czasie kryzysu gospodarczego 2008–2011;
- stabilność podatkowa, prawna i ekonomiczna;
- zaufanie inwestorów do franka szwajcarskiego.

Potencjał demograficzny

W Konfederacji Szwajcarskiej (KS) w 2011 mieszkało 7,9 mln osób, z czego 22% cudzoziemców. Średnia długość życia – 84,4 lata (kobiety), 79,8 lat (mężczyźni)¹.

Imigrantami są głównie pracownicy z krajów sąsiednich oraz azylanci polityczni z krajów byłej Jugosławii, Bałkanów i Afryki. Stopa wzrostu ludności jest wysoka w porównaniu z innymi państwami i wynosi 1,09% – głównie dzięki dużej imigracji do Szwajcarii². Imigranci odgrywają ważną rolę w rozwoju gospodarki. *„Siła robocza z zagranicy stanowi obecnie ¼ łącznej liczby zatrudnionych w Szwajcarii. Od lat 1960 do 2000 napływały do KS osoby bez wykształcenia. Są oni obecnie obciążeniem dla systemu socjalnego. Nowa*

¹ *Statistisches Jahrbuch der Schweiz 2011*, Verlag NZZ, Zurich 2011, s. 532.

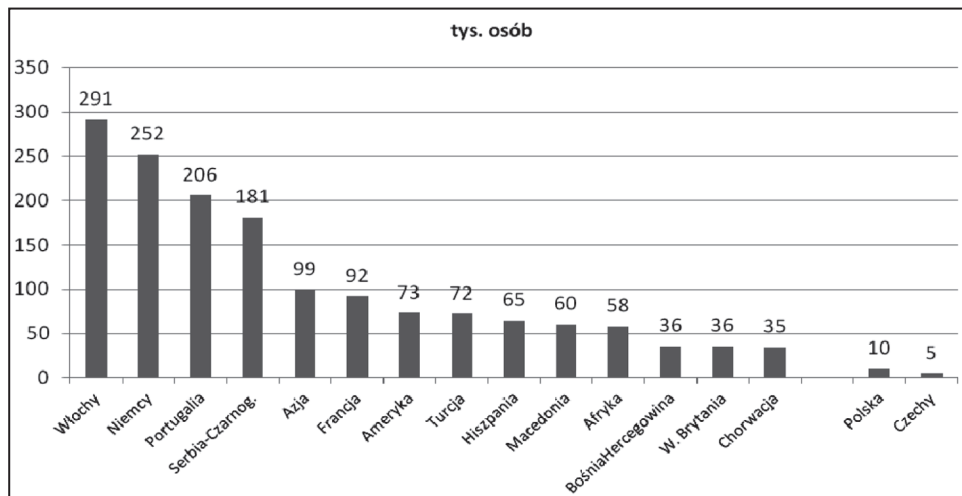
² Dane dot. cudzoziemców z 2009 r., *Statistisches Jahrbuch der Schweiz 2011*, Verlag NZZ, Zurich 2011, s. 50.

*imigracja wynikająca z unijnej swobody przepływu pracowników składa się w przeważającej części z pracowników posiadających wysokie kwalifikacje*⁷³.

Tabela 1. Potencjał demograficzny Szwajcarii w latach 1950–2011

Rok	tys.os.
1950	4 717
1960	5 360
1970	6 193
1980	6 335
1990	6 751
2000	7 204
2006	7 509
2007	7 593
2008	7 702
2009	7 786
2010	7 871
2011	7 957
2012*	8 044

Źródło: Statistisches Jahrbuch der Schweiz 2011, Verlag NZZ, Zurich 2011.

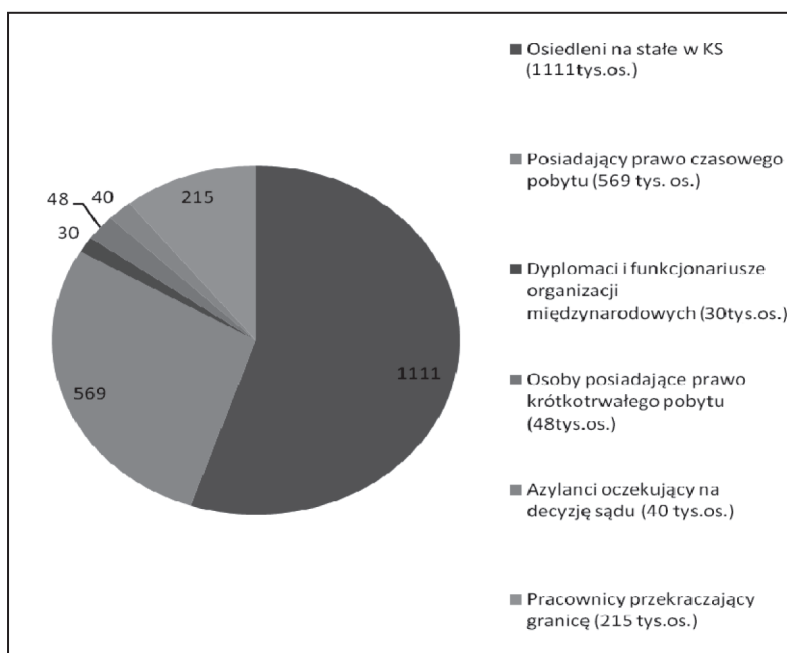

Wykres 1. Liczba zarejestrowanych obcokrajowców w tys. os. (2009)

Źródło: Szwajcarski Urząd Statystyczny – 2010.

⁷³ R. Strahm, *Warum wir so reich sind. Wirtschaftsbuch Schweiz*. Verlag hep, Bern 2010, s. 207.

Obcokrajowcy, którzy przybywali do Szwajcarii przed rokiem 2000 w większości (62% w 1980) nie mieli wykształcenia. Byli to zwykle pochodzący z biednych regionów Włoch i innych państw śródziemnomorskich pracownicy, dla których szczególnie francusko- i włoskojęzyczna część Szwajcarii stanowiła alternatywę dla bezrobocia w rodzimych krajach.

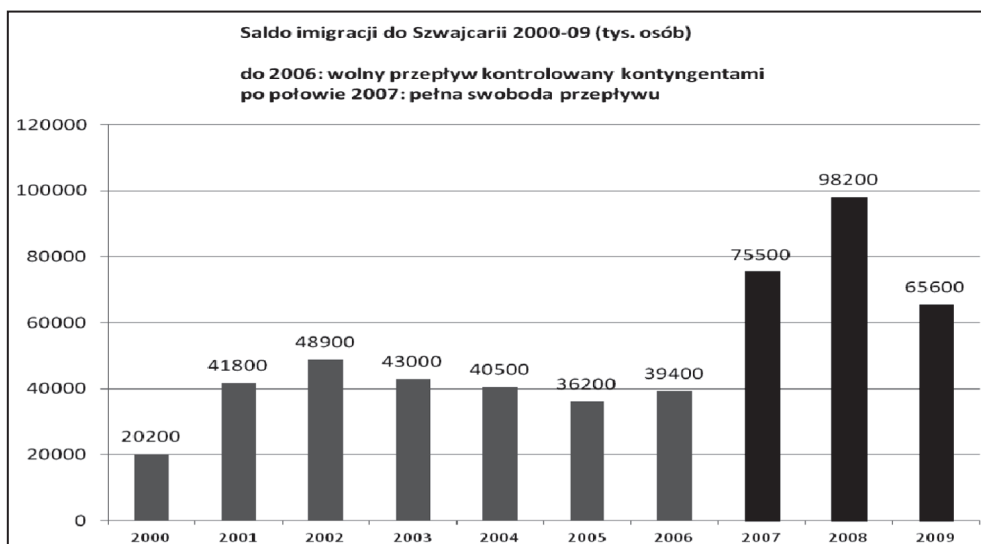
Wykres 2. Obcokrajowcy w Szwajcarii wg grup w tys. os. (2009)

Źródło: Statistisches Jahrbuch der Schweiz 2011, Verlag NZZ, Zurich 2011, s. 47.

Ponadto w Szwajcarii lokowali się azylanci polityczni z państw III świata (Sri Lanka, Afryka Subsaharyjska). Najczęściej zatrudniano ich w budownictwie, przemyśle hotelarskim i rolnictwie⁴. Stanowili oni w latach mniej pomyślnej koniunktury obciążenie dla budżetu państwa, a ich pobyt, opierający się na świadczeniach socjalnych, był krytykowany przez partie populistyczne.

⁴ Wyjątkiem od zasady niewykwalifikowanej imigracji były 3 fale napływu wysoko wykwalifikowanych pracowników do Szwajcarii z Węgier w 1956 r., Czechosłowacji w 1968 r. i Polski w 1968 r. Węgrzy, Czesi, Słowacy i Polacy zintegrowali się bardzo szybko, nie mając problemu ze znalezieniem pracy.

Od połowy lat 90., wraz ze zmianami technologicznymi w świecie, które wpłynęły na zmiany struktury gospodarki szwajcarskiej i wytworzyły popyt na wysokiej klasy fachowców do Szwajcarii, zaczęli przyjeżdżać pracownicy wykwalifikowani. Wzrastało znaczenie sektora IT, usług bankowych i handlu detalicznego. Szwajcaria, znany producent urządzeń technicznych, mechaniki precyzyjnej, skorzystała na globalizacji w postaci nowych rynków zbytu. Saldo migracji w postaci większej ilości osób imigrujących do Szwajcarii niż z niej wyjeżdżających wyraźnie pogłębiło się na korzyść imigracji do Szwajcarii po 2007 r., kiedy wprowadzono pełną swobodę przepływu pracowników między państwami UE-15 oraz Cyprzem i Maltą (patrz wykres 3). Głównie są to Niemcy, dla których Szwajcaria jest atrakcyjna z uwagi na język, mentalność, bliskość geograficzną, niskie podatki i wysokie zarobki. Lekarze, informatycy, inżynierowie i menedżerowie firm i banków znajdują zatrudnienie w KS. Często kryterium wyboru miejsca (np. dla lekarzy) emigracji z Badenii-Wirtembergii jest bliskość granicy, gdyż niski poziom cen w Niemczech pozwala na dodatkowe oszczędności w postaci tanich zakupów po niemieckiej stronie (większość z ponad 60 tys. imigrantów po 2007 r. to Niemcy – patrz wykres 3).

Wykres 3. Saldo migracji do Szwajcarii 2000–2009 – tys. os.

Źródło: R. Strahm, Warum wir so reich sind. Wirtschaftsbuch Schweiz. Verlag hep, Bern 2010, s. 224.

Globalizacja wpłynęła też na wzrost popularności Szwajcarii wśród bogatych obywateli państw tzw. wschodzących rynków. W latach 50. czy 60. głównie bogaci Amerykanie czy Brytyjczycy osiedlali się tu na starość lub wysyłali tu swoje dzieci w celu kształcenia (od szkół podstawowych wyposażonych w internaty do uczelni wyższych)⁵. Od połowy lat 90. powstająca klasa bogatych właścicieli rodzącego się kapitalizmu w Chinach, Rosji, Europie Środkowo-Wschodniej i Indiach odkryła Szwajcarię jako miejsce lokowania zarówno pieniędzy, jak i pobytu na emeryturze. Również dzieci z państw azjatyckich czy wschodnioeuropejskich kształcą się w KS (m.in. Kim Jong Un – następca dyktatora Korei Północnej Kim Jong Ila). Pomimo że formalnie banki szwajcarskie nie mogą przyjmować kapitałów niewiadomego pochodzenia, ulokowanie przykładowo 200 mld EUR przez obywateli greckich w ostatnich kilku latach nie stanowiło problemu.

Dodatkowym czynnikiem sprawiającym, że osiedlanie się w Szwajcarii jest coraz bardziej pożądaną jest fakt, że Szwajcaria oprócz USA jest jedynym państwem protestanckiego kapitalizmu położonym w całości poniżej 49 stopnia równoleżnika długości geograficznej północnej, dzięki czemu w okresie zimy długość najkrótszych dni w roku nie spada poniżej 8 godzin (przykładowo w dniu 6 stycznia wynosi w Bernie 8 h i 38 min)⁶. Ma to pozytywne znaczenie dla zdrowia (poziom wit. D3) i komfortu życia mieszkańców.

Reasumując, **potencjał demograficzny Szwajcarii uzupełniany jest obecnie przez dobrze wykwalifikowaną i bogatą imigrację, co pozytywnie wpływa na tworzenie Produktu Krajowego Brutto**. Tylko mała część (ok. 15–20%) imigracji do KS w XXI w. jest obciążeniem dla budżetu państwa. Jedynym zastrzeżeniem niektórych szwajcarskich partii politycznych jest wzrastająca gęstość zaludnienia (188,8 os./km²)⁷ i obciążenia ekologiczne z tym związane.

Produkt Krajowy Brutto

Szwajcaria już od końca XIX w. była krajem przemysłowo-rolniczym, gdzie udział przemysłu precyzyjnego, maszynowego stanowił ponad 50%. Jeszcze w końcu XVIII w. francuskojęzyczne kantony Szwajcarii położone w przygranicznym z Francją regionie gór Jury stały się miejscem gościny dla prześladowanych manufaktur zegarmistrzowskich ulokowanych na dworze

⁵ Była to kontynuacja angielskiej tradycji z XIX w., kiedy brytyjska arystokracja i przedstawiciele burżuazji kupowali posiadłości w szwajcarskich Alpach w celach leczniczych i turystycznych. Tak powstało np. miasto Interlaken u podnóża Alp w niemieckojęzycznej części KS.

⁶ *Anzeiger Region Bern*, 06.01.2012.

⁷ *Statistisches Jahrbuch der Schweiz 2011*, Verlag NZZ, Zurich 2011, s. 67.

króla Francji i innych dworach królewskich ówczesnej Europy. Był to do czasu XIX w. jedyny przemysł na terenie Szwajcarii.

Tabela 2. Główne wskaźniki dot. PKB KS w latach 2005–2011 i 2012 – prognoza

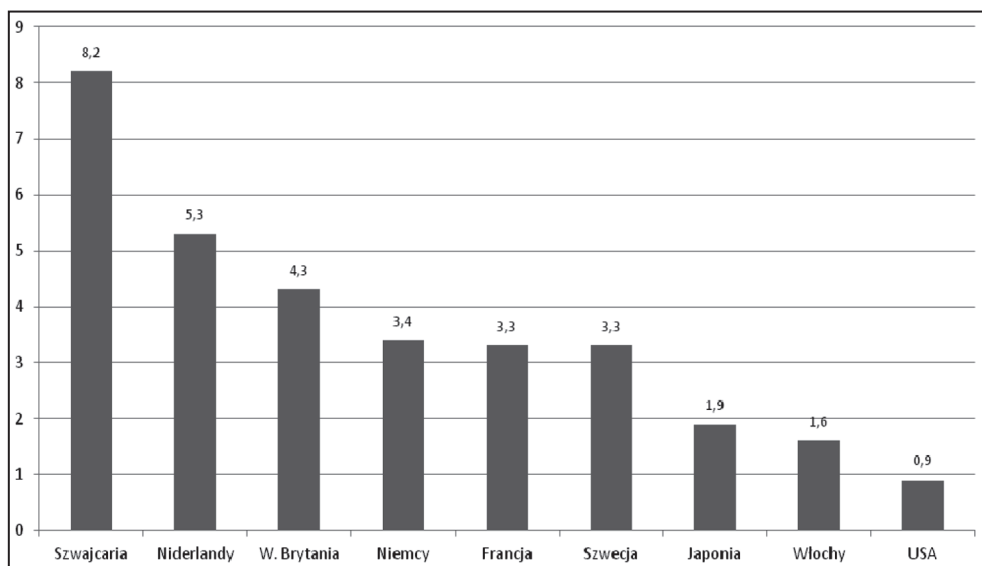
Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012*
PKB wartość nominalna (w mld USD)	414,2	425,4	462,1	492,7	488,2	522,4	532,3	535,0
PKB per capita USD	57.364	58.727	63.364	66.574	64.862	66.947	66.922	66.509
Tempo wzrostu PKB (w %)	1,9	2,7	3,7	1,9	-1,7	2,7	1,9	0,5

Źródło: IMF, Szwajcarski Urząd Statystyczny, Szwajcarski Bank Narodowy, Ministerstwo Gospodarki (SECO), CIA, *Narodowy Bank Szwajcarii*, *Federalny Urząd Gospodarki*.

Rolnictwo w strukturze zatrudnienia i tworzeniu PKB odgrywało główną rolę do czasów rewolucji przemysłowej w XIX w. Kantony szwajcarskie wchodzące w skład Związku Szwajcarskiego były jednymi z najuboższych regionów ówczesnej Europy. Kraj był rezerwuarem taniej siły roboczej na dwory królewskie okolicznych państw. Dostarczał zawodowych żołnierzy do armii feudalnych władców oraz do dnia dzisiejszego do Gwardii Papieskiej w Watykanie. Rolnictwo ulokowane na nieurodzajnych górskich glebach nie było w stanie wyżywić w pełni ludności kraju. Od czasu wzrastającego uprzemysłowienia w Europie Zachodniej Szwajcaria dzięki korzystnemu położeniu na przecięciu szlaków handlowych zaczęła odgrywać coraz ważniejszą rolę jako miejsce lokalizacji produkcji maszyn i urządzeń. Tradycję ku temu tworzyło ukształtowanie powierzchni kraju, wymagającego dużego poziomu myśli technicznej na opanowanie regionów kraju poprzecinanych górami i wąwozami. Pracowity charakter mieszkańców w połączeniu z protestancką etyką pracy przyniósł pierwsze efekty w XIX w.

Napływ członków brytyjskiego establishmentu i rodziny królewskiej i turystów klasy średniej z coraz to bogatszej Anglii do kurortów szwajcarskich (Alpy szwajcarskie są najbliższymi wysokimi górami dla mieszkańców Anglii), a następnie rozwój sportów zimowych umożliwił napływ kapitału do tworzącego się przemysłu maszynowego Szwajcarii. Obecna forma polityczno-społeczno-prawna państwa została ukształtowana w 1848 i trwa do dzisiejszego dnia. Stabilność polityczna i neutralność międzynarodowa zachęcały do inwestowania w podstawy przemysłu szwajcarskiego. Coraz większe

znaczenie w dziedzinie techniki odgrywała Politechnika w Zurychu (ETH)⁸ oraz Lozannie. Ośrodki naukowe współpracowały w rozbudowie maszyn, urządzeń do budowy dróg, mostów, kolei, tuneli i kolei linowych, infrastruktury sportowej. Popyt wewnętrzny na urządzenia techniczne uzupełniany był z dynamicznie rozwijającego się rynku Rzeszy Niemieckiej, która w XIX w. stawała się potęgą przemysłową, a profitował z tego przemysł szwajcarski.

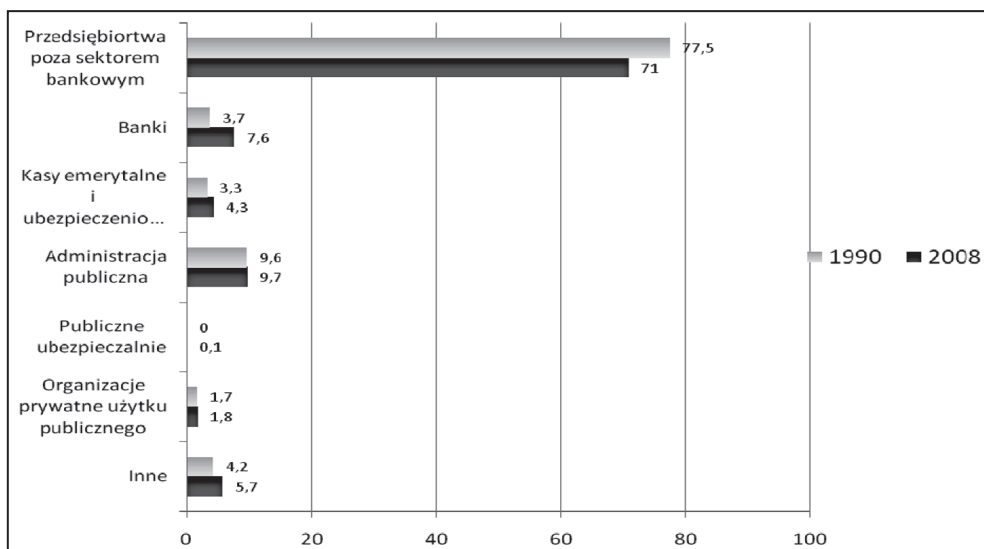

Wykres 4. Wartość kapitału akcyjnego (suma wartości wszystkich akcji) banków. Ilość razy przekraczająca PKB danego kraju w 2008

Źródło: R. Strahm, *Warum wir so reich sind*. Wirtschaftsbuch Schweiz. Verlag hep, Bern 2010, s. 272.

Równoległe do dynamicznego poszerzania oferty przemysłowej w dziedzinie maszyn i urządzeń oraz od II połowy XIX w. w dziedzinie chemicznej rozwijał się sektor usług bankowych.

⁸ Obecnie ETH oprócz MIT i Uniwersytetów Doliny Krzemowej USA należy do głównych miejsc pracy noblistów w dziedzinie fizyki i nauk przyrodniczych.

Wykres 5. Wytworzenie PKB według sektorów gospodarki Szwajcarii w 1990 i 2008

Źródło: *Statistisches Jahrbuch der Schweiz 2011*, Verlag NZZ, Zurich 2011, s. 112.

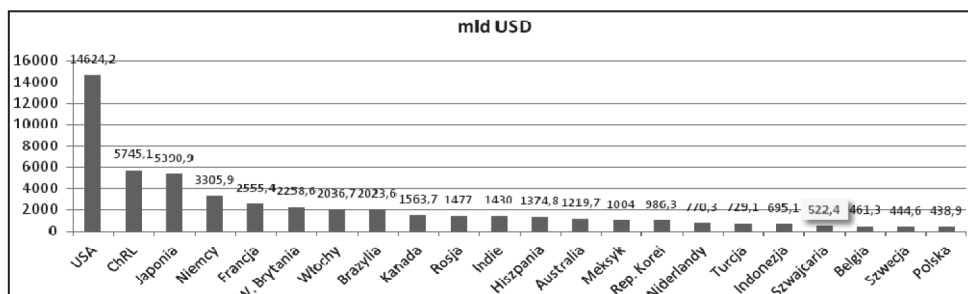
Usługi bankowe w Szwajcarii obecne były od czasu edyktu papieskiego likwidującego Zakon Templariuszy, którzy przenieśli swoją działalność na teren neutralnej i niewykłanej w spory z Watykanem Szwajcarii. Zakonnicy zaszczyli zasady bankowości oraz rozwinęli usługi dla okolicznych regionów – płn. Włoch, Francji wschodniej i pld. Niemiec, krajów, w których toczyły się konflikty i wojny, niesprzyjające stabilności bankowej. Rozwój bankowości szwajcarskiej, ulokowanej głównie w niemieckojęzycznej części kraju, uchodzącej za najbardziej solidną, pracowitą i oszczędną zdynamiczował się w XVI w. i XVII w. wraz ze wzrostem bogactwa płn. Włoch. Lokowanie kapitałów u północnego sąsiada ma tradycję trwającą do dnia dzisiejszego. XIX w. był dla sektora bankowego bardzo sprzyjający, gdyż obsługiwał on już rosnące bogactwo kraju oraz transakcje międzynarodowe kapitalizmu pierwszej fazy. W drugiej fazie rewolucji przemysłowej banki obsługiwały obroty dużej części przemysłu zachodnioeuropejskiego i zwiększały swoje znaczenie kapitałowe i polityczne. W czasie I i II wojny światowej napływ zagranicznych środków uciekających od zawieruchy wojennej ponownie zwiększył znaczenie sektora w PKB i strukturze zatrudnienia. W czasie zimnej wojny Szwajcaria była miejscem lokowania nielegalnie przewożonych kapitałów spoza żelaznej kurtyny. Globalizacja otworzyła nowe szanse operacji globalnych przed sektorem bankowym. Jego znaczenie polityczne i kapitałowe jest obecnie ogromne.

Siłę sektora reprezentuje wykres 4, gdzie Szwajcaria jest jedynym państwem świata, którego wartość kapitału akcyjnego wszystkich banków jest ponad 8 razy większa od PKB.

Tendencja polegająca na wzroście znaczenia sektora usług bankowych w tworzeniu PKB, kosztem przemysłu i rolnictwa, ma odzwierciedlenie w obecnej strukturze tworzenia PKB. W 2008 r. 71% PKB wytworzone zostało w sektorze usług (w tym bankowych), 28% w przemyśle, a 1% w rolnictwie.

Jednak należy tu zwrócić uwagę, że pomimo ogromnej wartości majątku banków i działalności nie tylko na lokalnym, szwajcarskim rynku, ale na rynku globalnym banki wytwarzają tylko ok. 8% PKB. Większość PKB generowana jest przez pozafinansowe przedsiębiorstwa szwajcarskie (patrz wykres 5).

Wartość PKB plasuje Szwajcarię wśród pierwszych 20–25 państw świata. W 2010 KS była wg rankingu Międzynarodowego Funduszu Walutowego na 22 miejscu. Dzięki tej wartości przy potencjale demograficznym ok. 8 mln KS należy do najbogatszych państw świata.

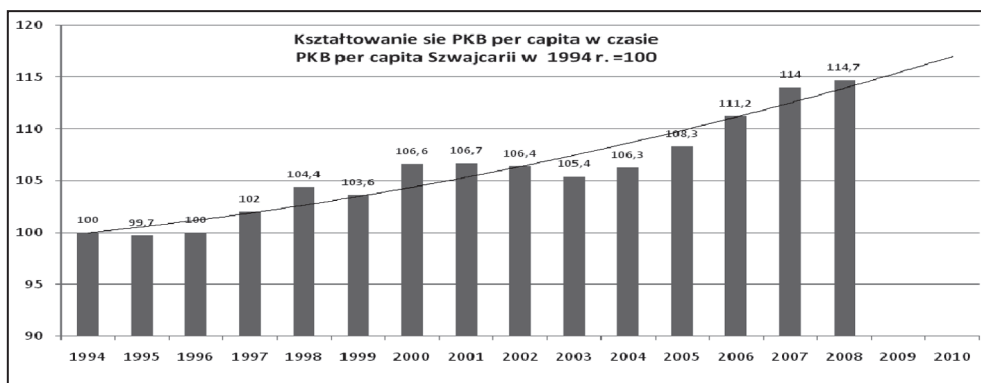

Wykres 6. Wartość nominalna PKB KS na tle świata w 2010

Źródło: MFW – www.imf.org

KS już w końcu XIX w. należała do najbogatszych pod względem PKB *per capita* państw świata. W XX w. po zakończeniu II w. św. PKB *per capita* Szwajcarii był najwyższy w Europie i należał do najwyższych na świecie⁹. PKB *per capita* w okresie 1994 – 2008 wykazywał tendencję rosnącą. Od 2008 wykazuje stagnację, a nawet w 2011 i 2012 r. niewielkie spadki (patrz tab. 2).

⁹ T. Maissen, *Geschichte der Schweiz*, Verlag Hier plus Jetzt, Baden 2010, s. 279.

Wykres 7. Kształtowanie się PKB *per capita* Szwajcarii od 1994 r. Za wartość 100 przyjęto PKB *per capita* w 1994

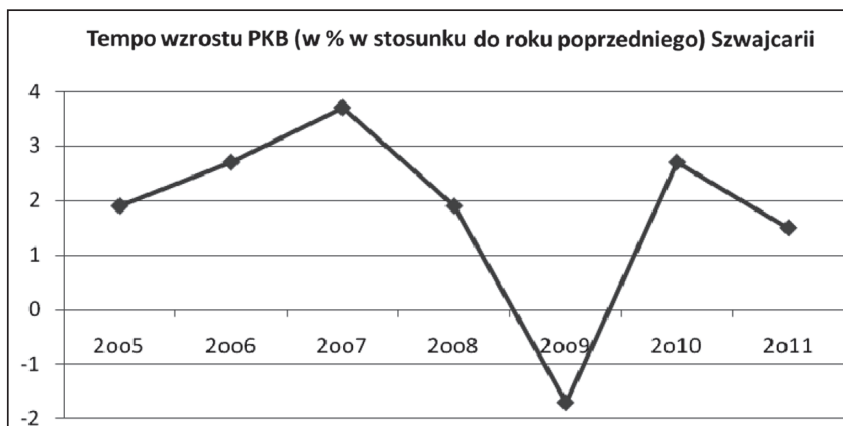
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Statistisches Jahrbuch der Schweiz 2011, Verlag NZZ, Zurich 2011, s. 127.

Tabela 3. Pozycja Szwajcarii pod względem PKB *per capita* (nominalny) na tle wybranych państw świata w 2010 r. – wg MFW

Kraj	USD
Luksemburg	108 832
Norwegia	84 444
Katar	76 168
Szwajcaria	67 246
Zjedn. Emiraty Arabskie	59 717
Dania	56 147
Australia	55 590
Szwecja	48 875
USA	47 284
Niderlandy	47 172
.	.
13. Austria	44 987
.	.
16. Japonia	42 820
.	.
19. Niemcy	40 631
.	.
47. Polska	12 300
.	.
182. Dem. Rep. Kongo	186
183. Burundi	180

Źródło: www.imf.org

Dynamika gospodarcza nie odbiega od cyklu koniunkturalnego innych państw zachodnioeuropejskich. Wartości stóp wzrostu PKB w poszczególnych latach 2005–2011 są odbiciem światowego kryzysu gospodarczego.

Wykres 8. Dynamika gospodarcza Szwajcarii 2005–2011

Źródło: Szwajcarski Urząd Statystyczny 2010. Uwaga ostatnie dane opublikowane przez SECO – Min. Gospodarki Szwajcarii wskazują na 0,5% dynamikę gospodarczą w 2012.

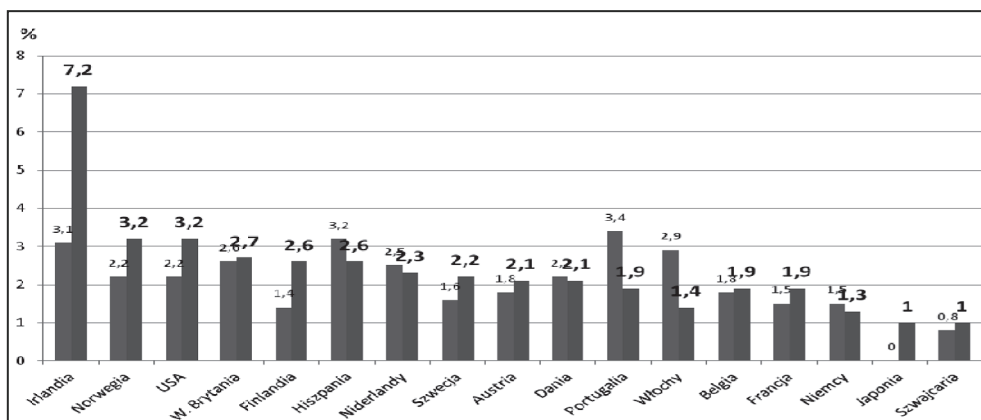
W porównaniu z innymi krajami zachodnioeuropejskimi stosunkowo niska stopa wzrostu jest osiągnięta w sytuacji największej stabilności cenowej. Innymi słowy „niska inflacja jest ceną za niską dynamikę gospodarczą”, na co szwajcarscy eksperci gospodarczy wskazują analizując zachowanie się szwajcarskiej gospodarki¹⁰.

Tabela 4. Tempa wzrostu PKB Szwajcarii w latach 2003–2009 na tle wybranych państw w cenach stałych (rok poprzedni = 100)

Państwo	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Irlandia	4,4	4,6	6,2	5,4	6,0	-3,0	-7,1
Finlandia	2,0	4,1	2,9	4,4	5,3	0,9	-8,0
Grecja	5,9	4,6	2,2	4,5	4,5	2,0	-2,0
Luksemburg	1,5	4,4	5,4	5,6	6,5	0,0	-4,1
Francja	1,1	2,5	1,9	2,2	2,4	0,2	-2,6
Włochy	0,0	1,5	0,7	2,0	1,5	-1,3	-5,0
Austria	0,8	2,5	2,5	3,6	3,7	2,2	-3,9
Niemcy	-0,2	1,2	0,8	3,4	2,7	1,0	-4,7
Szwajcaria	-0,2	2,5	2,6	3,6	3,6	1,9	-1,9

Źródło: Rocznik statystyczny RP 2010, Główny Urząd Statystyczny, s. 952.

¹⁰ R. Strahm, op.cit., s. 333.

Wykres 9. Inflacja i dynamika gospodarcza – średnia w latach 1992/1994–2003. Pierwszy słupek oznacza inflację, drugi stopę wzrostu (w %)

Zródło: R. Strahm, *Warum wir so reich sind*. *Wirtschaftsbuch Schweiz*. Verlag hep, Bern 2010, s. 333.

Tradycyjnie była to (i jest do tej pory) gospodarka, podobnie jak NRF (Niemcy Zachodnie przed zjednoczeniem) i Austria, gdzie priorytetem była niska inflacja, niezależnie od kosztu w postaci niskiej dynamiki wzrostu (patrz tab. 4 i wykres 9). W długim okresie gospodarki niemiecka, szwajcarska i austriacka okazały się bardziej konkurencyjne i zdolne do powiększenia PKB, w odróżnieniu od Irlandii i państw śródziemnomorskich (które są jak biegacz krótkodystansowy – dobry wynik w krótkim okresie).

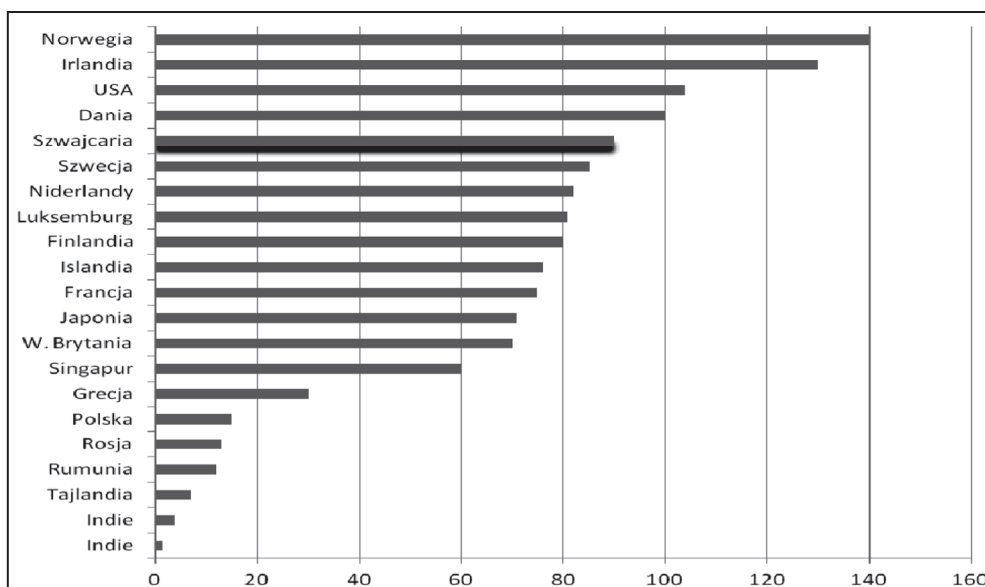
Reasumując, szwajcarska gospodarka pierwszą fazę kryzysu (2008–09) przeszła pomyślnie. już w 2010 r. powróciła na 3% ścieżkę wzrostu. Spekulacje o stagnacji w 2012 r. poparte prognozą Min. Gospodarki o dynamice rzędu 0,5% w 2012 r. eksperci gospodarczy podają w wątpliwość, wskazując na silne podstawy makroekonomiczne: wysoka wydajność pracy, rezerwy na rynku pracy, niezależność od Unii Europejskiej i konkurencyjny sektor eksportowy.

Wydajność pracy, konkurencyjność gospodarki

Rudolf H. Strahm – były poseł do Parlamentu Szwajcarii, ekspert w dziedzinie systemu zatrudnienia w szóstej części swojej pracy *Warum wir so reich sind. Wirtschaftsbuch Schweiz – Kapitel 6, Teuer aber effizient* („Dlaczego jesteśmy tacy bogaci. Księga gospodarcza Szwajcarii – Część 6, Drogo, ale wydajnie“)¹¹ stwierdza „Szwajcaria jest drogim krajem. Płace należą

¹¹ Tamże, s. 128.

do najwyższych wśród państw uprzemysłowionych. Jednak przy międzynarodowych porównaniach nie tylko płace na godzinę powinny być porównywane, ale raczej koszty pracy na godzinę, które obok płac obejmują również poboczne koszty pracy (składki na ubezpieczenia emerytalne, ubezpieczenia socjalne itd.). Socjalne składki pracodawców są w Niemczech, Holandii, Francji, Austrii i skandynawskich krajach dziś wyższe niż u nas. (...). Jednak – i to jest decydujące – jeżeli zostanie porównany efekt produkcji w przeliczeniu na godzinę pracy szwajcarscy pracownicy sektora przemysłowego należą do najlepszych¹².

Wykres 10. Wydajność pracy (wartość produkcji na 1 godzinę pracy) w USD w 2003. Wybrane kraje

Źródło: IMD World Competitiveness Yearbook za R. Strahm ..., op.cit., s. 137.

Według czołowych think-tanków ekonomicznych świata Szwajcaria stała się w 2010 r. najbardziej konkurencyjną gospodarką świata (*World Economic Forum* – WEF Competitive Report, 2010). Według WEF wśród 139 państw świata pierwsze zajmuje Szwajcaria uznana również w raporcie 2009 r. za najbardziej konkurencyjną gospodarkę świata. Na wynik składa się średnia z 12 wskaźników: instytucje, infrastruktura, środowisko makroekonomiczne, zdrowie i podstawowa edukacja, wyższe wykształcenie, efektywność rynku produktów, efektywność siły roboczej, rynki finansowe, technologie, rozmiar rynku, innowacje i jakość infrastruktury biznesowej.

¹² Tamże, s. 128–129.

Inny instytut – IMD w Lozannie wyliczył wydajność pracy szwajcarskiej gospodarki na poziomie 32,70 USD/h. Przykładowo w USA jest to 22,57 USD/h a w Polsce 5,90 USD/h (patrz wykres 10).

Niezależna od rządu firma konsultingowa *BAK Basel Economics* przeprowadziła badania wydajności szwajcarskiej gospodarki¹³. Okazało się, że w tych jej sektorach, które mają najwyższą wydajność pracy również są najwyższe płace. Słabsza niż innych państwach Europy Zachodniej pozycja związków zawodowych umożliwia taką zdrową ekonomicznie politykę utrzymania niższych płac, tam gdzie wydajność pracy jest niska i korzystania przez pracowników z wyższych płac w bardziej wydajnych sektorach. Płace w gospodarce są bardzo zróżnicowane: od 20 CHF/h w sektorze hotelarstwa do 45–55 CHF/h w sektorach farmacji, usług finansowych i produkcji energii wodnej. Jest to kluczowy element składający się na dotychczasowe sukcesy gospodarki szwajcarskiej¹⁴.

Tabela 5. Wydajność pracy i płaca w poszczególnych sektorach – CHF/h, 2006

Sektor	Płaca CHF/h	Wydajność pracy CHF/h
Rolnictwo	16	26
Usługi hotelarskie	29	30
Usługi – sprzątanie	35	30
Handel detaliczny	29	49
Przemysł spożywczy	35	92
Handel hurtowy	40	88
Przemysł farmaceutyczny	46	140
Sektor finansowy	55	185
Przemysł produkcji energii z elektrowni wodnych	45	235

Zródło: R. Strahm, Warum wir so reich sind. Wirtschaftsbuch Schweiz. Verlag hep, Bern 2010, s. 140.

Reasumując siłą gospodarki szwajcarskiej jest wysoka wydajność pracy, optymalne wykorzystanie zasobów siły roboczej, parku maszynowego, wiedzy fachowej i sprzedaż tych usług oraz produktów na globalnym rynku.

¹³ Tamże, s. 131.

¹⁴ Więcej na temat wydajności szwajcarskiej w: B. Kappler, *Wie die Schweizer Wirtschaft tickt*, Verlag NZZ, Zurich 2011, s. 35 i dalsze.

Rynek pracy

Cechą charakterystyczną gospodarki szwajcarskiej w okresie po II w. św. do chwili obecnej jest bardzo niska stopa bezrobocia. Rzadkością jest przekroczenie stopy bezrobocia na poziomie 4%. W 1960 r. stopa bezrobocia wynosiła 0,0%, w 1976 r. 0,7%¹⁵. W czasie kryzysu naftowego po 1978 r. wzrosła powyżej 2%. W 2002 wynosiła 2,5%. Obecny kryzys ekonomiczny na świecie i wysoki kurs waluty krajowej są powodem do zaniepokojenia, że w 2012 i 2013 r. stopa bezrobocia może zbliżyć się do 4%.

Tabela 6: Stopa bezrobocia w KS w latach 2005–2011 i 2012 – prognoza

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012*
Stopa bezrobocia (w %)	3,8	3,3	2,8	3,0	3,7	3,8	3,1	3,3

Źródło: IMF, Szwajcarski Urząd Statystyczny, Szwajcarski Bank Narodowy, Ministerstwo Gospodarki (SECO), CIA *Narodowy Bank Szwajcarii*, *Federalny Urząd Gospodarki*.

Przyczyną tak nietypowej, pozytywnej sytuacji na rynku pracy, na którym praktycznie nie występuje bezrobocie (wartości stopy bezrobocia poniżej 5% traktuje się jako brak bezrobocia) jest specyficzny system kształcenia. Społeczeństwo szwajcarskie jest pragmatyczne i oszczędne. Z uwagi na fakt, że państwowe szkoły oraz gimnazja i uniwersytety są bezpłatne władze federalne, kantonalne i gminne kontrolują wydatkowanie środków na kształcenie. W Szwajcarii popularny jest model kształcenia zawodowego.

Krytycznie oceniany jest tu nieefektywny model śródziemnomorski (obecny niestety już także w Polsce), gdzie mało jest szkół zawodowych, natomiast nacisk kładziony jest na gimnazjalne wykształcenie ogólne. Wykształceni i bezrobotni młodzi Hiszpanie, Polacy czy Włosi muszą emigrować i tak wykonywać za granicą „proste prace” w oderwaniu od studiów, które nie gwarantują im pracy. Tymczasem młodzi Szwajcarzy mają do wyboru całą gamę szkół zawodowych, które wyposażają ich w wiedzę i kwalifikacje potrzebne z punktu widzenia rynku pracy. I nie są to tylko proste kwalifikacje.

„Ok. 4000 pytanym międzynarodowych menedżerów ulokowało pracowników szwajcarskich w ramach rankingu nt. konkurencyjności (*World Competitiveness Yearbook*) w grupie najbardziej zmotywowanych”¹⁶.

Zaskakujące są proporcje wykształcenia: 71% młodzieży (18–24 lat) ma ukończone zawodówki i szkoły przyzakładowe (w tym 10% kontynuuje

¹⁵ T. Maissen, op.cit., s. 291.

¹⁶ R. Strahm, op.cit., s. 52.

kursy i warsztaty techniczne), a tylko 22% młodzieży ma maturę i podejmuje studia. Proporcje w poszczególnych częściach Szwajcarii obrazuje tabela 7.

Tabela 7. Rodzaj wykształcenia młodzieży (18–24) w %

Wyszczególnienie	Zawodowe	W tym pełen kurs techniczny	Matura
Szwajcaria – całość	71	10	22
Niemieckojęzyczna Szwajcaria	75	7	18
Francuskojęzyczna Szwajcaria	60	17	29
Włoskojęzyczny kanton Ticino	62	17	33
Kanton St.-Gallen (niemieckojęzyczny)	79	4	12
Kanton Genewa (francuskojęzyczny)	45	23	43

Zródło: R. Strahm, Warum wir so reich sind. Wirtschaftsbuch Schweiz. Verlag hep, Bern 2010, s. 140.

Na uwagę zasługuje fakt, że niemieckojęzyczna Szwajcaria, która kładzie największy nacisk na kształcenie zawodowe, ma najniższe bezrobocie i najwyższy poziom życia. Odwrotnie w przypadku kantonów francuskojęzycznych i Ticino. Bezrobocie jest tam najwyższe, a udział młodzieży z wykształceniem gimnazjalnym (matura) największy w Szwajcarii (patrz tabela 8).

Tabela 8. Stopa bezrobocia w poszczególnych regionach w 2002 i 2010 r., w % siły roboczej

Region	2002	2010
– Region J. Genewskiego (część francuskojęzyczna)	3,8	5,7
– Kanton Ticino (włoskojęzyczna)	3,4	5,4
– Region Szwajcarii środkowej (mieszany: niemieckojęzyczny kanton Berno i Solothurn; francuskojęzyczne kantony Neuchatel i Jura; mieszany Fribourg)	2,4	4,0
– Kanton Zurich (niemieckojęzyczny)	4,0	3,8
– Region Szwajcarii Centralnej (niemieckojęzyczny)	1,7	3,1
– Szwajcaria Północno-Zachodnia (niemieckojęzyczna)	2,5	4,4
– Region Szwajcarii Wschodniej (niemieckojęzyczny)	2,4	3,6

Zródło: Statistisches Jahrbuch der Schweiz 2011, Verlag NZZ, Zurich 2011, s. 104.

Reasumując, szwajcarska polityka zatrudnienia kieruje się praktycznymi przesłankami. Kształci według potrzeb gospodarki siłę roboczą, a jej niedobory w wykształconej postaci importuje z zagranicy. Efektem jest pełne zatrudnienie. Nie jest pewne czy stan ten utrzyma się w przyszłości, jeżeli pogłębi się kryzys gospodarczy na świecie, gdyż Szwajcaria jest typem gospodarki otwartej, uzależnionej od eksportu i wahań kursowych.

Inflacja

Podobnie jak w przypadku bezrobocia, wskaźniki inflacji należą do najniższych w świecie. Tradycyjnie nie występuje tu wysoka inflacja. Ostatni kryzys finansowy i gospodarczy wpłynął dodatkowo na obniżenie poziomu inflacji. W 2012 wystąpi prawdopodobnie deflacja (tak jak w 2009), pomimo że rząd oczekuje stopy wzrostu cen (CPI) na poziomie 0,2%.

Tabela 9. Inflacja w KS w latach 2005–2010 i 2011 – prognoza

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Stopa inflacji (indeks cen konsumpc. CPI w %)	1,2	1,2	0,7	0,2	-0,4	0,7	0,5

Źródło: IMF, Szwajcarski Urząd Statystyczny, Szwajcarski Bank Narodowy, Ministerstwo Gospodarki (SECO), CIA, *Narodowy Bank Szwajcarii*, *Federalny Urząd Gospodarki*

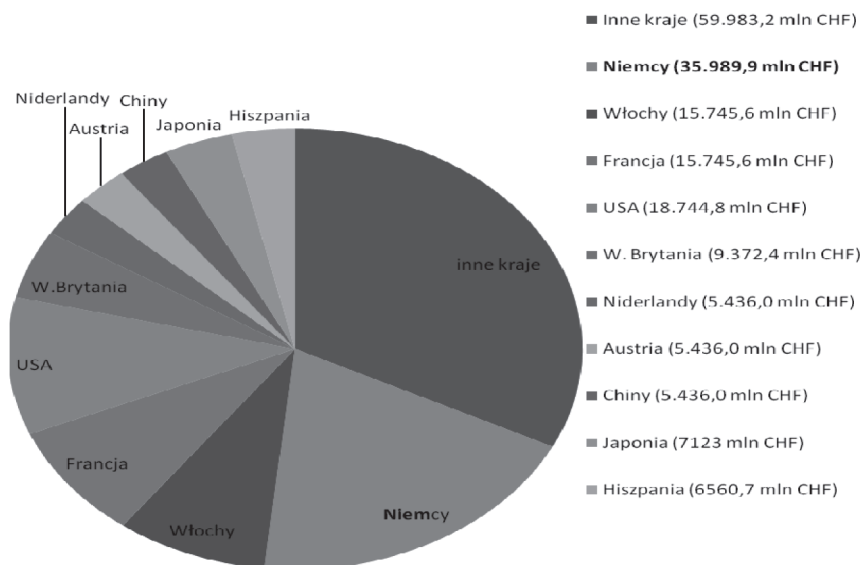
Na niski poziom dynamiki wzrostu cen wpływa obecnie wysoki kurs franka szwajcarskiego. Importowane do Szwajcarii produkty, głównie ropa naftowa i produkty ropopochodne obniżają ceny produkowanych w Szwajcarii produktów. Benzyna w Szwajcarii po wprowadzeniu podatku kryzysowego we Włoszech w grudniu 2011 stała się tańsza tak, że opłacalna zaczęła być „turystyka benzynowa”. W kantonie Ticino powstały kolejki do stacji benzynowych w Szwajcarii, tworzone przez Włochów.

Reasumując inflacja w Szwajcarii należy do bardzo niskich. Stabilność cen była od zawsze celem polityki monetarnej Banku Centralnego. Niska inflacja i podnoszenie się wydajności pracy wpływa na wzrost płacy realnej.

Handel zagraniczny

KS była od stuleci uzależniona od wymiany zagranicznej. Obroty handlowe z zagranicą stanowią 76% PKB. Głównymi partnerami handlowymi są wysokoprzemysłowe rozwinięte państwa, na które przypada 76,5% szwajcarskiego eksportu i 86,6% importu. UE odgrywa szczególnie ważną rolę (59,7% eksportu i 78% importu). Główni partnerzy handlowi KS to Niemcy (32,6% eksportu i 19,2% importu), Wochy (10,7% i 8,4%), Francja (9,3% i 8,4%), USA (5,8% i 10,0%), W. Brytania (3,7% i 5,0%), Niderlandy (4,5% i 2,9%), Austria (4,3% i 2,9%), Chiny (3,1% i 2,9%), Japonia (2,1% i 3,8%), Hiszpania (2,3% i 3,5%). Na pozostałe kraje przypada 21,7% eksportu i 32,9% importu¹⁷.

Analizując dane dot. handlu zagranicznego Szwajcarii należy pamiętać, że ok. 20% wartości obrotów to reeksport dokonywany przy granicach szwajcarsko-niemiecko-francuskiej w regionie Basel (farmaceutyki i produkty ropopochodne) oraz przy granicy kantonu Ticino z Włochami (obroty sektora odzieżowego).

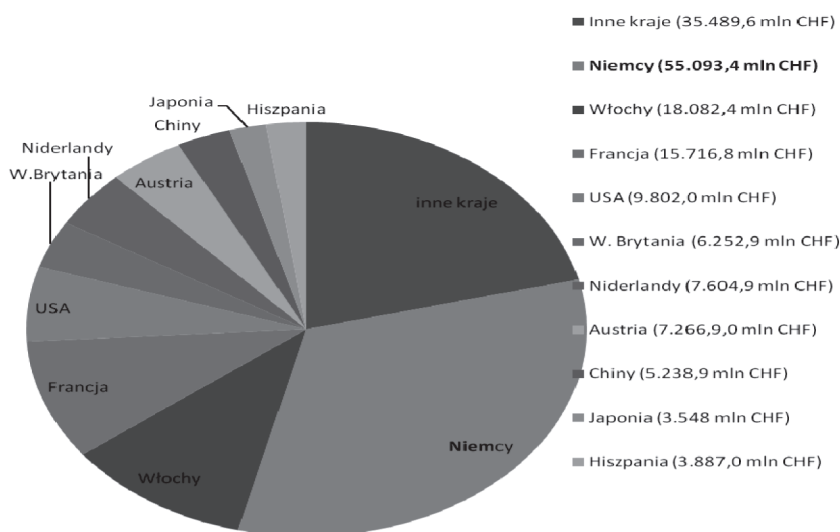

Wykres 11. Główni partnerzy w szwajcarskim eksporcie (1.1.2010)

Źródło: Statistisches Jahrbuch der Schweiz 2011, Verlag NZZ, Zurich 2011, s. 541.

¹⁷ Statistisches Jahrbuch der Schweiz 2011, Verlag NZZ, Zurich 2011, s. 541.

Do pozytywnych elementów szwajcarskiej gospodarki eksperci zaliczają specjalizację w tych dziedzinach eksportu, które są mało wrażliwe na wahania koniunktury i ryzyko kursowe (wysokie technologie, farmaceutyka, przemysł mechaniki precyzyjnej). Struktura towarowa charakteryzuje się specjalizacją w nowoczesnych dziedzinach gospodarki. „Według badań Instytutu ETH KOF Szwajcaria ma mocną pozycję na rynku światowym w dziedzinie instrumentów naukowych, takich jak instrumenty do pomiarów i precyzyjne urządzenia medyczne i zegarki (1. miejsce w świecie w udziale w wartości eksportu), produkty branży chemicznej (2. miejsce), maszyny nonelektryczne, jak aparaty, maszyny tekstylne, gazowe turbiny (1. miejsce).(...) W dziedzinie najwyższej techniki Szwajcaria pomimo wiodącej pozycji w produkcji prostszych maszyn ma dystans technologiczny¹⁸. Według KOF ETH w dziedzinie techniki kosmicznej i lotniczej, maszyn elektrycznych elektroniki i komputerów Szwajcaria wyprzedzona jest przez USA i Francję (lotnictwo), Niemcy, Japonię i USA (maszyny elektryczne), Niemcy, Japonię, USA i państwa skandynawskie oraz Niderlandy (elektronika i komputery). Jednak bliskość rynku niemieckiego jest czynnikiem łagodzącym dystans technologiczny, a wewnątrzgałęziowy podział pracy w sektorze samochodowym między Szwajcarią i Niemcami jest niemal podręcznikowy.

Wykres 12. Główni partnerzy w szwajcarskim imporcie (1.1.2010)

Źródło: Statistisches Jahrbuch der Schweiz 2011, Verlag NZZ, Zurich 2011, s. 541.

¹⁸ R. Strahm, op.cit., s. 159.

Udział chemikaliów i produktów przemysłu maszynowego przekracza 56% w eksporcie i 38% w imporcie. Produkty rolno-spożywcze stanowią 7,1% importu i 2,8% eksportu (1.1.2010).

Ważnym elementem strategii gospodarczej Szwajcarii jest geograficzna dywersyfikacja eksportu. KS, pozostająca poza Europejskim Obszarem Gospodarczym, reguluje swoje stosunki gospodarcze, w tym handlowe z Unią Europejską poprzez umowy bilateralne. Swym głównym instrumentem traktatowym w dziedzinie wymiany handlowej zarówno z Unią, jak i z krajami poza-unijnymi uczyniła umowy o wolnym handlu. Zawiera je bądź samodzielnie, bądź też pod auspicjami EFTA.

Rząd szwajcarski konsekwentnie poszerza polityczną bazę stosunków z USA, Kanadą, państwami BRIC oraz z Turcją. Ostatnią wizytę w charakterze Prezydenta Konfederacji, Pani M. Calmy-Rey, ustępująca w dniu 31.12.2011 r. ze stanowiska, złożyła w Turcji. MSZ Szwajcarii przykładą znaczenie do wzrostu kontaktów z nowymi rządami w Afryce Północnej. Dla powstałego w 2011 r. Sudanu Południowego Szwajcaria przygotowała pakiet w postaci pomocy w utworzeniu Banku Centralnego.

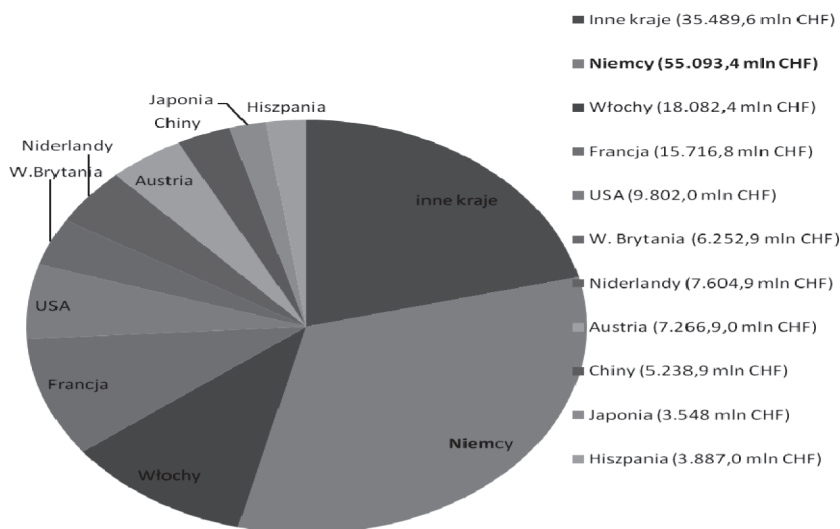
Tabela 10. Dane dot. handlu zagranicznego i inwestycji zagranicznych w KS w latach 2005–2010 i 2012 – prognoza

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Wartość obrotów handlu zagranicznego (w mld USD)	267,8	289,2	362,8	361,3	312,3	455,6	403,7	447,0
Wartość eksportu (w mld USD)	137,6	148,9	187,3	191,1	165,4	235,2	225,4	235,5
Wartość importu (w mld USD)	130,2	140,3	175,5	170,2	146,9	220,4	205,3	211,5
Wartość rocznego napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych FDI (w mld USD)	b.d.	18,1	56,4	10,5	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Wartość rocznego odpływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych FDI (w mld USD)	b.d.	5,8	61,8	62,1	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Skumulowana wartość bezpośrednich inwestycji zagranicznych FDI, które napłynęły do KS (inward, w mld USD)	218,3	236,4	292,7	303,2	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Skumulowana wartość bezpośrednich inwestycji zagranicznych FDI, które wypłynęły z KS za granicę (outward, w mld USD)	466,9	472,7	534,5	596,6	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.

b.d. – brak danych

Źródło: IMF, Szwajcarski Urząd Statystyczny, Szwajcarski Bank Narodowy, Ministerstwo Gospodarki (SECO), CIA Narodowy Bank Szwajcarii, Federalny Urząd Gospodarki.

W 2010 r. wartość eksportu szwajcarskiego wzrosła w porównaniu z 2009 r. o 42% i to pomimo tendencji umacniania się waluty krajowej względem USD i EUR.

Wykres 13. Aprecjacja CHF wobec USD w ostatnich 3 latach. Kurs 1 CHF w USD

Źródło: Financial Times 04.03.11, NZZ 07.09.11, NZZ 09.01.12.

Od 2010 r. zwraca się uwagę na problemy eksportu, związane z aprecjacją waluty krajowej. W okresie marzec 2009 r. – wrzesień 2011 wartość CHF wzrosła wobec USD i EUR o około 40%. Czyli eksporterzy musieli lokować swoje produkty i usługi na rynkach światowych w sytuacji 40% podrożenia ich produktu-usługi. Tylko część kosztów producenci szwajcarscy mogli rekompensować tańszymi komponentami do produkcji z importu (patrz wykres 13).

Latem 2011 r. rząd przyjął specjalny pakiet pomocowy dla sektora eksportowego (skorzystał głównie sektor turystyczny) w wysokości 0,9 mld CHF dotacji dla przedsiębiorstw cierpiących na problemy eksportowe w wysokości zawyżonego kursu CHF. Szczególnie bolesne jest to dla szwajcarskiej branży turystycznej, która opłacalność działalności wskazuje na poziomie 1,3 CHF/EUR. Obecnie (od września 2011 do chwili pisania tego tekstu – styczeń 2012) kurs CHF wobec EUR wyznaczony jest przez Bank Centralny w wysokości 1,2 CHF/EUR i nie jest wykluczone, że w 2012 zostanie on przełamany przez spekulantów walutowych i ukształtuje się na poziomie jeszcze niższym wobec EUR (czyli frank szwajcarski stanie się jeszcze droższy). Jest to o tyle prawdopodobny scenariusz, że nie wiadoma jest przyszłość strefy euro.

Jeżeli chodzi o bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ), to na podstawie fragmentarycznych danych można stwierdzić, że Szwajcaria jest eksporterem netto BIZ.

Szwajcaria jest jednocześnie coraz atrakcyjniejszym celem lokowania kapitału. Inwestorzy zagraniczni coraz częściej inwestują BIZ w Szwajcarii pomimo wysokich kosztów. Pozytywnie oceniają fakt, że w Szwajcarii strajki pracowników należą do rzadkości, a rząd dzięki defensywnej polityce monetarnej ma do dyspozycji środki publiczne (zadłużenie budżetowe w 2012 ma wynieść 0% PKB).

„Zagraniczni inwestorzy lokują swój kapitał w Szwajcarii. Sektor turystyczny (jako jeden z wielu – przypis J.R.) przyciąga rocznie tylko w okolicach Jeziora Czterech Kantonów ponad 2 mld CHF. Inwestorzy pochodzą głównie z Rosji i krajów Zatoki Perskiej. Wskazują na zachęcające ich zdaniem do inwestowania czynniki takie jak: stabilność, bezpieczeństwo prawne. Przykładem może być rosyjski oligarcha Aleksander Lebedew, który przypadkowo, w czasie prywatnego pobytu w Szwajcarii odkrył uroki okolic Lucerny i zakupił tam hotel – zamek, którego przebudowa ma kosztować ok. 70 mln CHF. Przedsiębiorców z krajów takich jak Katar czy Rosja przyciąga historia i tradycje w połączeniu ze spodziewanym zwrotem kapitału w postaci dochodów z nieruchomości. Również państwowe fundusze inwestycyjne z regionu Bliskiego Wschodu napływają do szwajcarskiego sektora turystycznego, który oprócz tradycyjnych usług oferuje możliwości „turystyki medycznej”. Staje się ona coraz bardziej rentowna”¹⁹.

Ekspertki wskazują na tworzenie miejsc pracy przez multinarodowe przedsiębiorstwa szwajcarskie za granicą. Przenoszeniu działalności za granicę służy wysoki kurs CHF oraz wysokie koszty działalności w kraju (tab. 10). W okresie 1985–2008 szwajcarskie koncerny transnarodowe utworzyły 1,7 mln miejsc pracy poza Szwajcarią. W tym samym czasie w KS powstało 1,2 mln nowych miejsc pracy.

Reasumując gospodarka szwajcarska jest nastawiona na eksport wysoko przetworzonych produktów i usług finansowych. Dzięki silnej pozycji na rynkach światowych udaje się jej utrzymywać wartości eksportu i nadwyżkę w bilansie handlowym. Jednak pierwsze ślady negatywnego wpływu kryzysu i aprecjacji CHF są widoczne od jesieni 2011 r. Istnieje ryzyko spadku eksportu i zmniejszenia się nadwyżki w bilansie handlowym w 2012 i 2013 oraz spadku zatrudnienia w szwajcarskich przedsiębiorstwach nastawionych na eksport produktów i usług i pogorszenia bilansu płatniczego.

¹⁹ *Neue Zürcher Zeitung*, 31 grudnia, 2010.

Bilans płatniczy

Dodatnie saldo bilansu obrotów bieżących (tabela 11) utrzymuje się w okresie całej dekady 2000–2009 (nawet w roku kryzysu gospodarki światowej). KS w świecie postrzegana jest poprzez sukcesy eksportowe w towarach i usługach. Szczególnie wysoka jest nadwyżka w eksporcie usług (sektor finansowy plus turystyka).

Tabela 11. Bilans płatniczy Szwajcarii (ceny bieżące) w poszczególnych latach – mln CHF

	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Bilans obrotów bieżących	50.836	65.008	74.248	47.348	9.461	63.773
Saldo bilansu obr. towarowych handlu zagran.	-4.217	3.004	5.065	9.373	15.108	16.716
– wpływy z eksportu towarów	137.746	163.468	185.649	207.033	216.997	188.446
– wydatki na import towarów	-141.963	-160.463	180.584	197.660	201.889	171.730
Saldo bilansu obrotów usługami	30.216	33.498	39.265	45.382	45.589	42.298
– wpływy z tytułu eksportu usług	51.836	61.965	68.685	78.923	84.281	80.156
– wydatki na import usług	-21.619	-28.468	29.420	-33.541	-34.692	-37.859
Saldo bilansu kapitałowego i transferów	32.402	42.333	41.621	3.994	-41.307	18.178
– wpływy z kapitału i świadczenia pracy	102.642	127.345	136.253	146.748	92.960	100.411
– wydatki na obsługę kapitału i pracy	-70.240	-85.012	-94.633	-142.754	-134.267	-82.234
Saldo transferów bieżących.	-7.565	-13.827	-11.702	-11.401	-13.930	-13.418
– wpływy	11.105	19.410	22.152	27.196	29.762	27.657
– wydatki	-18.670	-33.237	-33.854	-38.597	-43.692	-41.074
Bilans obrotów kapitałowych	-5.976	-2.847	-5.432	-5.006	-3.762	-3.610
– wywóz kapitału za granicę	-6.803	-3.432	-5.767	-5.686	-4.983	-3.663
– przywóz kapitału z zagranicy	826	584	335	681	1.220	53
Saldo ruchu kapitałowego	-38.727	-84.398	-91.484	-41.150	-19.936	-26.572
Saldo inwestycji bezpośrednich	-42.926	-64.835	-55.939	-6.037	-43.682	-2.566
– Szwajcarskie BIZ* za granicą	-75.446	-63.651	-95.071	-58.756	-56.303	-28.845
– kapitał udziałowców (capital social)	-56.012	-21.982	-62.676	-43.708	-57.895	-1.854
– zyski reinwestowane	-16.837	-41.017	-26.424	-6.250	25.686	-29.028
– kredyty	-2.596	-651	-5.971	-8.798	-24.276	2.036
– Zagraniczne BIZ w Szwajcarii	32.519	-1.184	39.132	52.719	12.620	26.280
– kapitał udziałowców (capital social)	19.883	-1	21.244	26.286	4.387	9.232
– zyski reinwestowane	10.985	-2.833	14.660	35.529	2.211	17.721
– kredyty	1.651	1.649	3.228	-9.097	6.022	-673
Saldo inwestycji portfelowych	-19.863	-59.151	-53.538	-23.308	-38.513	-31.995
– Szwajcarskie inwestycje portf. za granicą	-37.676	-66.323	-53.610	-25.008	-71.345	-40.270
– Zagraniczne inwestycje portf. w KS	17.813	7.172	72	1.700	32.832	8.275
Derywaty (saldo)	-	-	-3.677	-12.768	7.378	2.563
Pozostałe ruchy kapitału (saldo)	17.404	16.934	22.062	5.020	59.027	52.206
– kredyty banków handlowych (saldo)	11.031	2.069	23.213	5.691	62.831	43.185
– kredyty przedsiębiorstw (saldo)	-1.153	16.888	15.637	6.566	-12.293	-4.970
– kredyty publicznych przeds.	-38	112	487	3.079	5.356	21
– kredyty Banku Centralnego	65	-1.191	720	16	-35.081	17.933
– pozostałe inwestycje	7.499	-945	-17.995	-10.331	38.214	-3.962
Rezerwy walutowe łącznie	6.659	22.655	-392	-4.057	-4.146	-46.780
Błędy i opuszczenia	-6.134	22.237	22.668	-1.193	14.238	-33.592

*BIZ – Bezpośrednie Inwestycje Zagraniczne.

Dochody z tytułu usług w Szwajcarii stale się powiększają i wynoszą więcej (!) niż dodatnie saldo obrotów bieżących. Obywatele szwajcarscy wywożą rocznie za granicę (w postaci inwestycji portfelowych) ok. 30–40 mld CHF (6% PKB).

Zarówno w BIZ, jak i w inwestycjach portfelowych Szwajcaria jest tradycyjnie eksporterem kapitału.

Analiza wartości bezwzględnych do PKB bilansu płatniczego Szwajcarii w 2010 r. na tle państw świata wskazuje na bardzo wysokie miejsce Szwajcarii. Spośród państw niedysponujących zasobami surowców energetycznych jest w ścisłej czołówce – za Chinami, Japonią i Niemcami (tabela 13). W proporcji do PKB jest pierwszym wśród państw europejskich państwem o najwyższym odsetku pozytywnego bilansu obrotów bieżących w stosunku do PKB (tabela 14).

Tabela 12. Wartości bezwzględne bilansu obrotów bieżących w 2010 r.

Kraj	Mld USD
1. Chiny	+272,5
2. Japonia	+166,5
3. Niemcy	+162,3
4. Rosja	+68,9
5. Norwegia	+60,2
6. Arabia Saudyjska	+52,0
7. Szwajcaria	+49,4
8. Niderlandy	+46,7
.	
178.Polska	-12,3
.	
190.Hiszpania	-66,7
191.USA	-561,0

Źródło: Wikipedia, List of sovereign states by current account balance, 2010.

Tabela 13. Wartości względne bilansu obrotów bieżących w 2010 r. w proporcji do PKB

Kraj	Udział w PKB w %
1. Timor Leste	+223,8
2. Brunei	+43,3
3. Kuwejt	+30,1
4. Azerbejdżan	+24,1
14. Szwajcaria	+9,6
.	
88.Polska	-2,4
.	
104.USA	-3,2
.	
196.Liberia	-36,8

Źródło: Free World Economic Report, www.economywatch.com

Reasumując, Szwajcaria ma korzystny układ bilansu płatniczego. Nawet w okresie kryzysu gospodarczego udało się jej utrzymać dodatni bilans obrotów bieżących. Dzięki temu postrzegana jest jako stabilny partner gospodarczy na scenie międzynarodowej.

Równowaga budżetowa i zadłużenie publiczne

Charakterystyczne dla KS elementy takie jak utrzymywanie się deficytu budżetowego w bezpiecznych granicach 1% PKB i tendencja spadkowa w wielkości długu publicznego w proporcji do PKB wyróżniają Szwajcarię na mapie zadłużonych państw zachodnich współczesnego świata. Konstytucja szwajcarska zabrania zadłużenia się federacji, kantonów i gmin powyżej 55% PKB. Istnieje tu mechanizm automatycznego uniemożliwienia wydatków budżetowych w sytuacji przekroczenia dozwolonego progu sprawiają, że w ocenie międzynarodowych inwestorów Szwajcaria jest atrakcyjnym miejscem lokowania kapitałów.

Tabela 14. Główne wskaźniki dot. równowagi budżetowej KS w latach 2005–2011 i 2012 – prognoza

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012*
Relacja deficytu/nadwyżki finansów publ. do PKB (w %)	-0,8	-1,0	-0,9	-1,1	+0,5	-1,2	-1,0	0,0
Relacja całkowitego długu publ. do PKB (w %)	52,7	47,5	44,3	41,5	41,8	40,0	39,5	39,5

Źródło: IMF, Szwajcarski Urząd Statystyczny, Szwajcarski Bank Narodowy, Ministerstwo Gospodarki (SECO), CIA *Narodowy Bank Szwajcarii, Federalny Urząd Gospodarki*.

Reasumując, kryzys gospodarczy miał stosunkowo niewielki wpływ na zachwianie równowagą finansów publicznych. Solidne podstawy makroekonomiczne i konserwatywna polityka wydatków publicznych pozwoliły na osiągnięcie nadwyżki budżetowej w 2009 i równowagi w 2012 r., pomimo kryzysu ekonomicznego w świecie i spadku PKB w 2009. Szwajcaria należy zatem do wyjątków wśród państw OECD. Nie musi w czasie kryzysu, tak jak czynią to inne państwa Europy Zachodniej, odwoływać się do podwyżek podatków.

System podatkowy Szwajcarii

Ważnym elementem ekonomicznej infrastruktury, koniecznej do prowadzenia handlu i inwestowania w Szwajcarii są podatki. System podatkowy należy do najważniejszych elementów polityki gospodarczej Szwajcarii. Priorytetem Ministerstwa Finansów jest, aby system podatkowy był stabilny, transparentny i aby osoby prawne (i fizyczne) płacące w Szwajcarii podatki miały poczucie, że stawki podatkowe dla podatków pośrednich i bezpośrednich są niskie. Realizację tych elementów ułatwia fakt, że Szwajcaria nie należy do Unii Europejskiej.

Podatki w KS nakładane są przez:

- rząd federalny,
- kantony,
- gminy.

Pozostałe podatki jak akcyza czy podatki od posiadania psów lub podatki w obrocie prawnym (*Stempelabgaben*) nie mają dużego wpływu na decyzje inwestorów i nie będą tu omawiane.

Podatki ściągane przez rząd federalny

Najważniejszy podatek, który interesuje firmy zagraniczne to podatek od zysku (**CIT**). Jego stawka należy do najniższych w świecie rozwiniętym – 8,5%. Należy przy tym pamiętać, że oprócz CIT płaconego władzom federalnym podatek od zysku płaci się władzom kantonalnym (patrz niżej). Jeżeli osoba prawna ma prawną formę fundacji, związku, organizacji wyznaniowej, to ma zredukowaną stawkę CIT – 4,25%.

Oprócz podatku CIT firmy zagraniczne, zatrudniające personel często z USA i innych państw spoza Szwajcarii zainteresowane są stawkami podatku dochodowego (**PIT**). Podatki PIT ściągane przez szwajcarski rząd federalny należą do najniższych w skali OECD. PIT obejmuje dochody uzyskane z działalności zarobkowej w ciągu roku przez osoby fizyczne zamieszkujące w Szwajcarii na stałe. Podatki od osób fizycznych obejmują także: dochody w postaci emerytury/renty, dochody poboczne, np. w postaci napiwków, dochody z wynajmu nieruchomości oraz wygrane z loterii. Wysokość PIT w skali federalnej wynosi 11,5% i jest ustalane w skali progresywnej. Podatek od nieruchomości w skali federalnej nie istnieje.

Z podatków pośrednich ściąganych przez władze federalne największe znaczenie ma podatek od wartości dodanej (**VAT**). Również i jego stawka należy do najniższych wśród państw OECD – 8%. Jego zredukowana stawka 2,5% obowiązuje w następujących kategoriach:

- żywność,
- produkty rolne: wołowina, drób, ryby, zboże,
- kwiaty cięte,
- farmaceutyki,
- książki.

Również zredukowana stawka – 3,8% obowiązuje w hotelarstwie (typu bed and breakfast) i w usługach sanatoryjnych. Omawiając VAT należy pamiętać, że ceny towarów i usług w Szwajcarii są relatywnie bardzo wysokie (wśród państw OECD oprócz Norwegii należą do najwyższych), tak więc niski VAT łagodzi dolegliwości konsumentów.

Podatki ściągane przez kantony

Do sum podatków płaconych przez firmy zagraniczne w Szwajcarii władzom federalnym trzeba doliczyć sumy płacone władzom kantonalnym. Kantony mają swobodę ustalania podatków i konkurują stawkami CIT (a także PIT) o pozyskanie inwestorów. VAT należy jedynie do kompetencji rządu federalnego i jest jednolity w całym kraju. Ani kantony, ani gminy nie otrzymują wpływów z tytułu VAT.

Podatki CIT ściągane są zarówno przez władze federalną, jak i przez kantony. Podatki kantonalne CIT różnią się między sobą od 2,25% w centralnie położonym kantonie Schwyz do 22% w przyniemieckim kantonie Basel Stadt. Do kantonów, które tradycyjnie przyciągają do siebie siedziby zagranicznych koncernów należą niemieckojęzyczne kantony w centralnej Szwajcarii: Schwyz (2,25%), Zug (4%), Lucerna (3%), Uri (4,7%). Niskie stawki wykazują także przygraniczne kantony:

- granica niemiecko-szwajcarska: St Gallen (3,75%), Schaffhausen (5%), Thurgau (4%),
- granica francusko-szwajcarska: Jura (4%),
- granica austriacko-szwajcarska: Graubunden (5,5%).

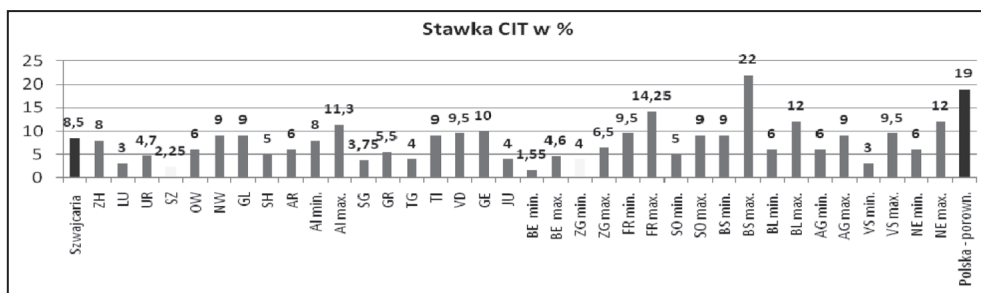
Może to świadczyć o chęci odebrania Niemcom czy Francji inwestorów. Szwajcaria, która należy do Schengen i jest pomimo braku członkostwa w UE całkowicie zintegrowana ze wspólnym rynkiem, stosuje przy granicach konkurencyjne stawki CIT. Przykładowy inwestor amerykański mający do wyboru „strajkującą wiecznie Francję” i 10 km od granicy położone miasta kantonu Jura, gdzie stawka kantonalna wynosi 4% plus federalna 8,5%, wybierze to drugie.

Niektóre kantony stosują zamiast proporcjonalnego, mieszany system, gdzie różne stawki obowiązują od różnych sum. Na przykład w kantonie Berno istnieje 1,55% od 1/5 zysku przedsiębiorstwa do 10 tys. CHF, 3,1% od ponad 10 tys. zysku i 4,6% od reszty zysku. Przykład Berna wskazuje, jak ważne jest

stworzenie wrażenia niskiej stawki CIT, pomimo że faktycznie w większości sum stawka obowiązująca to 4,6% (i tak niska).

Według opinii amerykańskich dyplomatów akredytowanych w Bernie niskie podatki kantonalne i prosta, transparentna tabela obciążeń przyciągają do Szwajcarii coraz więcej TNC (Korporacji Transnarodowych).

Ministerstwo Finansów Szwajcarii w zróżnicowanych stawkach CIT widzi konkurencję między kantonami o kapitał zagraniczny w postaci BIZ. *Greenfield investors*, czy nawet samo zakładanie siedziby oddziałów firm (np. Szwajcaria często jest siedzibą przedstawicielstw na Bliski Wschód i Europę) przynosi do budżetu kantonalnemu zyski bezpośrednio z CIT i pośrednio w postaci tworzenia miejsc pracy. Kantony centralnej Szwajcarii położone z dala od szlaków handlowych stały się dzięki niskim stawkom CIT najbogatszymi kantonami Szwajcarii (np. kantony Zug, Shwyz) (Reich M. *Steurerecht*, 2009). Obserwowana jest także tendencja, zgodnie z którą bogatsze historycznie kantony jak Genewa, Zurych, Basel mają wyższe stawki CIT (wykres 14).

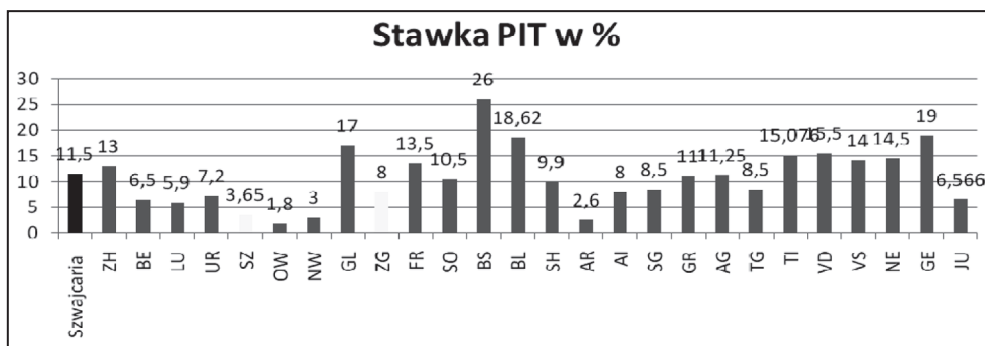

Oznaczenia kantonów

ZH – Zurych, LU – Lucerna, UR – Uri, SZ – Schwyz, OW – Obwalden, NW – Nidwalden, GL – Glarus, SH – Schaffhausen, AR – Appenzell Ausserrhoden, AI – Appenzel Innerrhoden, SG – St Gallen, GR – Graubunden, TG – Thurgau, TI – Ticino, VD – Vaud, GE – Genewa, JU – Jura, BE – Berno, ZG – Zug, FR – Fribourg, SO – Solothurn, BS – Basel Stadt, BL – Basel Landschaft, AG – Aargau, VS – Wallis, NE – Neuchatel

Wykres 14. Porównanie stawek CIT w 26 kantonach szwajcarskich (jasnym kolorem oznaczono 2 kantony Zug i Schwyz, które przyciągają najwięcej zagranicznych firm)

Źródło: Dokument Szwajcarskiego Ministerstwa Finansów: Die Steuern von Bund, Kantonen und Gemeinden Bern 2011, s. 43.

Oznaczenia kantonów

ZH – Zurych, LU – Lucerna, UR – Uri, SZ – Schwyz, OW – Obwalden, NW – Nidwalden, GL – Glarus, SH – Schaffhausen, AR – Appenzell Ausserrhoden, AI – Appenzel Innerrhoden, SG – St Gallen, GR – Graubunden, TG – Thurgau, TI – Ticino, VD – Vaud, GE – Genewa, JU – Jura, BE – Berno, ZG – Zug, FR – Fribourg, SO – Solothurn, BS – Basel Stadt, BL – Basel Landschaft, AG – Aargau, VS – Wallis, NE – Neuchatel

Wykres 15. Porównanie stawek PIT w 26 kantonach szwajcarskich (jasnym kolorem oznaczono 2 kantony Zug i Schwyz, które przyciągają najwięcej zagranicznych firm)

Źródło: Dokument Szwajcarskiego Ministerstwa Finansów: Die Steuern von Bund, Kantonen und Gemeinden Bern 2011, s. 45.

W przypadku podatków PIT stawki podatkowe – kantonalne kształtują się w przedziale: 1,8% (Obwalden – środkowoszwajcarski kanton rolniczy) do 26% (Basel-Stadt). Większość kantonów wykazuje stawki poniżej 10%, przy czym zauważalna jest tendencja, że im bardziej nastawiony jest dany kanton na przyciąganie inwestorów zagranicznych, tym mniejsze ma stawki (Zug – 8%, Schwyz 3,65%, Jura 6,566%). W przypadku 2 kantonów stawki są liniowe (Uri – 7,2%, Obwalden – 1,8%). Z pewnością dla menedżerów i pracowników państw, które mają umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania ma znaczenie fakt, że w kantonie, gdzie firma ma siedzibę, PIT jest znacznie mniejszy niż w kraju pochodzenia danej osoby fizycznej. Zatem niskie podatki PIT wpływają na podejmowanie decyzji o ulokowaniu inwestycji w kantonach takich jak Zug, czy Schwyz (umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania ze Szwajcarią zawarło większość państw OECD, w tym m.in. USA, Francja, Polska, Niemcy, W. Brytania, Niderlandy, Luksemburg, Hiszpania).

Podatki ściągane przez gminy

Podatki ściągane przez gminy są trzecim elementem opodatkowania CIT i PIT. W obu przypadkach stawki te są niskie, oscylują w granicach wartości dla kantonów. W przypadku gdy inwestorzy zainteresują się daną gminą, nie można wykluczyć specjalnych stawek (0%) w przypadku CIT – ustanowionych „pod” interesy tego inwestora. Informacje na ten temat niechętnie są udzielane, jednak w efekcie ewentualna obniżka do 0% CIT (wynegocjowana zakulisowo) jest magnesem przyciągającym inwestora do danej gminy.

Reasumując, szwajcarski system podatkowy nastawiony jest na niskie podatki, konkurowanie w tej dziedzinie z sąsiednimi państwami. Jest on skomplikowany w działaniu, ale dość prosty i zrozumiały dla podmiotów i osób fizycznych płacących tu podatki. Fakt, że osoba prywatna czy przedsiębiorstwo są w stanie wynegocjować z gminą stawkę podatku w zamian za zgodę osiedlenia się jest przedmiotem dociekań i krytyki UE.

Zakończenie

Sytuacja makroekonomiczna Szwajcarii w okresie kryzysu finansowego (2008) i w czasie powtórnego załamania gospodarczego w świecie, wywołanego problemami strefy euro (2010) jest relatywnie dobra. Istnieją podstawy do niepokoju, że mały rynek wewnętrzny nie będzie w stanie generować wzrostu, a nastawiony tradycyjnie na eksport szwajcarski przemysł nie wytrzyma konkurencji na rynkach światowych z uwagi na przewartościowanie waluty krajowej. Optymiści wskazują jednak, że tradycyjnie od 100 lat CHF ulegał stałej aprecjacji i eksporterzy radzili sobie z tym faktem zwiększając wydajność pracy.

Powodem do optymizmu są także mocne fundamenty gospodarcze w postaci ścisłej dyscypliny budżetowej, koncentracji na nowoczesnych, kapitałochłonnych segmentach produkcji eksportowej, nastawionego na potrzeby przedsiębiorców rynku pracy. Dodać do tego należy pozytywny *image* kraju wśród zagranicznych inwestorów oraz niskie podatki i atrakcyjny dla klientów system bankowy. Ponadto elementem sprzyjającym Szwajcarii jest funkcjonujący system demokracji bezpośredniej, sprzyjający efektywnej ochronie interesów narodowych w negocjacjach z UE, a więc i bezpieczeństwu kapitałów ulokowanych w Szwajcarii.

Pesymistycznie nastrajają jednak następujące zagrożenia: ryzyko niekontrolowanej aprecjacji franka szwajcarskiego w sytuacji załamania

się strefy euro i rosnące koszty pracy obciążające konkurencyjność eksporterów szwajcarskich, którzy mogą utracić swoje rynki w czasie trudnego czasu kryzysu gospodarczego.

Rząd szwajcarski wie, że korzystna sytuacja makroekonomiczna szwajcarskiej gospodarki nie jest elementem stałym. Zbliżające się rokowania z Unią Europejską nt. kolejnego pakietu porozumień dwustronnych regulujących wzajemny handel mogą być trudne. Banki szwajcarskie są stale „nękane” przez amerykański wymiar sprawiedliwości w kwestii posiadania aktywów Amerykanów uchylających się od płacenia podatków w USA.

Jednak biorąc pod uwagę wszystkie zagrożenia i szanse dla Szwajcarii, jakie stwarza światowa gospodarka w 2012 r., więcej jest podstaw do optymizmu niż pesymizmu.

Literatura

1. *Competitive Report*, World Economic Forum (2009), Geneva, September 2010.
2. *Statistisches Jahrbuch der Schweiz 2011*, Verlag NZZ, Zurich 2011.
3. *Financial Times* – 04.03.2011.
4. *Neue Zürcher Zeitung* – 31.12.2010.
5. *Neue Zürcher Zeitung* – 07.09.2011.
6. *Neue Zürcher Zeitung* – 09.01.2012.
7. *Free World Economic Report*, www.economywatch.com
8. *Die Steuern von Bund, Kantonen und Gemeinden, Dokument Szwajcarskiego Ministerstwa Finansów*, Bern 2011.
9. Kappler B., *Wie die Schweizer Wirtschaft tickt*, Verlag NZZ, Zurich 2011.
10. Maissen T., *Geschichte der Schweiz*. Verlag Hier plus Jetzt, Baden 2010.
11. Mausli-Allenspach P., Oertli M. – *das Schweizerische Steuerrecht, Ein Grundriss mit Beispielen, 5. Auflage*, Muri-Bern, Cosmos Verlag 2008.
12. Reich M. *Steuernrecht*, Zurich, Schulthess Juristische Medien AG, 2009.
13. Strahm R., *Warum wir so reich sind. Wirtschaftsbuch Schweiz*. Verlag hep, Bern 2010.

Switzerland on the economic map of the world

Summary

Switzerland is not only the richest (not counting the mnistates) country of Europe by GDP per capita. Its economy can generate the surplus on trade, keep balanced public finances having 0% inflation and full employment. Its overvalued currency is burden for exporters. The Swiss Confederation is the state with established over 100 years ago and functioning direct democracy. Its successes are due to correct employment policy and professional education, good tax system and high labor productivity. The perspectives of its economy in the situation of deepening world economic crises in 2012 are not bad. Although one should take into consideration the risk of decreasing in exports value and of deteriorating export competitiveness due to the possibility of further increase of rate of exchange of Swiss Franc.